

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเด็นทางวัฒนธรรมได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในทุกวงการ รวมทั้งในวงการการศึกษาเอง สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดทำร่างแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติในปี พ.ศ. 2545-2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ของสังคมไทยและคนไทย ซึ่งศิลปศึกษาเองจะมีส่วนช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีเนื่องจากศิลปะและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนกันอยู่ ดร.ก้อ สวัสดิพิธานิชย์ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติ ทำให้เกิดลักษณะประจำชาติ ซึ่งคนในชาตินั้นควรจะมีใจและเมื่อศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติไว้ วัฒนธรรมที่เรารักษาไว้นี้จะช่วยทำให้ความมั่นคงของชาติมีขึ้นได้ เพราะคนในชาตินั้นจะรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน และอยู่ร่วมกันโดยอาศัยวัฒนธรรมชนิดเดียวกัน(ก้อ สวัสดิพิธานิชย์,2519:36) ซึ่งวัฒนธรรมนั้นนอกจากจะมีความสำคัญในระดับชาติแล้วยังมีความสำคัญในระดับโลก ดังจะเห็นได้จากการที่องค์การสหประชาชาติได้ก่อตั้ง องค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เพื่อเป็นองค์กรสาขาหนึ่งในองค์การสหประชาชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดสันติสุขแก่สังคมมนุษย์

จากการประชุมระหว่างชาติว่าด้วยนโยบายวัฒนธรรมในปีพุทธศักราช 2513 นั้น ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งแรกในโลกโดยยูเนสโก (UNESCO) ได้มีการแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภทใหญ่คือ 1. ด้านศิลปกรรม 2. ด้านมนุษยศาสตร์ 3. การช่างฝีมือ 4. การกีฬาันทนาการ 5. คหกรรมศาสตร์(สาโรช บัวศรี,2531:37) สำหรับประเทศไทยเองก็ให้ความสำคัญกับการรณรงค์ด้านวัฒนธรรมโดยในปีพุทธศักราช 2525 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ทำการรวบรวมวัฒนธรรมเข้าเป็นหมวดหมู่ตามหลักขององค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติไว้ 5 สาขาเช่นกัน

วัฒนธรรมไทยนั้นมีโครงสร้างและที่มาเช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ในโลก คือ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยตอบสนองความต้องการของสังคมและสภาพแวดล้อม สามารถสืบทอดต่อกันได้ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และสามารถแบ่งเป็นวัฒนธรรมย่อยๆได้ตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น (ประสิทธิ์ กาพย์กลอน,2536) ซึ่งวัฒนธรรมไทยมีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ มีความสามารถในการปรับตัวสูง (Highly Adaptive) มีความยืดหยุ่นสูง (Highly Flexible) (สนิท สมัครการ,2534) นอกจากนี้ลักษณะเด่นดังกล่าวแล้ววัฒนธรรมไทยยังมีลักษณะเด่นๆ ที่ปรากฏหลายประการดังนี้ 1. มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ 2. มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 3. มีอักษรไทยและภาษา

ไทย 4.มีประเพณีไทย 5.มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ 6. มีศิลปกรรมไทย 7. มีจรรยาบรรณ และจิตใจของคนไทย 8. มีการพักผ่อนหย่อนใจของคนไทย(ณรงค์ เส็งประชา,2539)

ปัจจุบันเกิดวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมไทยหลายประการอันมีผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในรอบสามทศวรรษที่ผ่านมาประกอบกับ ยุคปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร นานาชาติติดต่อสื่อสารกันอย่างรวดเร็ว มีการนำวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิต มีผลทำให้กระแสวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้าสู่สังคมตามความต้องการ โดยขาดการเลือกสรรให้สอดคล้องกับรากฐานเดิมของวัฒนธรรมไทย (กรรณิการ์ สัจจุกุล,มปป.) มิติทางด้านสังคมวัฒนธรรม การเมืองและสภาพแวดล้อมถูกบิดเบือนและมองข้ามอย่างน่าอดสู ในกระบวนการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาเพื่อมุ่งเน้นการเจริญเติบโตและความทันสมัยตามลักษณะและแบบแผนที่ถูกกำกับควบคุมให้เป็นไปในแนวทางเดียว ย่อมยังผลให้เกิดการลิดรอนทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตและการปรับตัวของมนุษย์ในบริบทและเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม และโดยอาศัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้เองที่มนุษย์ควรได้มีสิทธิกำหนดทางเลือกชีวิตของตนเอง หากแต่การวางแผนพัฒนาที่เน้นทิศทางเดียวกลับมุ่งเน้นสร้างแบบแผนและสูตรสำเร็จ และทูลทำลายความหลากหลายลง (ยศ ตันติสมบัติ, 2544)

ในอดีตได้มีความพยายามที่จะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยจากภาครัฐบาลโดยกำหนดให้มีการจัดปรีดรงค์วัฒนธรรมไทยขึ้น โดยมีสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นแกนกลาง โดยแรกกำหนดให้ปี พ.ศ.2537 เป็นปีรณรงค์วัฒนธรรมไทยและขยายการรณรงค์ไปจนถึง พ.ศ. 2540 โดยกำหนดแนวทางไว้ 11 ประการดังนี้ 1.สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2.วิถีชีวิตครอบครัวและชุมชน 3.ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย 4.ภาษาไทย 5.ระเบียบวินัย 6.ค่านิยมคุณธรรมและจริยธรรม 7. วิถีชีวิตและกฎหมายไทย 8. การแต่งกายแบบไทย 9. ศิลปกรรมไทย 10. วัฒนธรรมการท่องเที่ยว 11.วัฒนธรรมกับการพัฒนา

นอกจากการสนับสนุนวัฒนธรรมจากหน่วยงานรัฐบาลในด้านดังกล่าวแล้วยังได้ให้ความสำคัญไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาซึ่งจะเห็นได้จากหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533) ได้บรรจุเนื้อหาด้านวัฒนธรรมไว้ในหน่วยการเรียนรู้ต่างๆของหลักสูตร ซึ่งกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยได้ถูกบรรจุเนื้อหาด้านวัฒนธรรมไว้มากที่สุด โดยมุ่งหวังที่จะสร้างคุณลักษณะทางวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียน วิชาศิลปศึกษาก็เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยโดยจะเริ่มให้นักเรียนได้สังเกต ชื่นชมความงาม เห็นคุณค่า และฝึกทักษะในการแสดงออกในการเขียนภาพระบายสี ในรูปแบบศิลปะไทยในระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 สำหรับปัจจุบันยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นการใช้ หลักสูตร พ.ศ.2544 ซึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ใน

ช่วงชั้นที่ 2 ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ได้ระบุว่า เมื่อผ่านการศึกษาในชั้นนี้แล้ว นักเรียนควรมี ความตระหนัก ชื่นชมคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ซึ่งจะเห็นได้ หลักสูตรทั้งสองต่างให้ความสำคัญในการสอดแทรก เนื้อหาเรื่องราวทางด้านวัฒนธรรมและทำให้เด็กเกิดความซาบซึ้งและตระหนักถึงความสำคัญของ วัฒนธรรมประชาติและมีความเข้าใจในวัฒนธรรมอื่น ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลักสูตรทั้งสองได้ให้ความสำคัญแก่วิชาศิลปะในการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยให้กับนักเรียน

การสอดแทรกเนื้อหากิจกรรมดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับพัฒนาการด้านศิลปะของผู้เรียนซึ่ง กำลังอยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ห้า (The Stage of Dawning Realism) ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง ซึ่งเด็กในช่วงนี้มีอายุอยู่ระหว่าง 9-12ปี (Lowenfeld,1987) เด็กจะมีความสนใจในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และนำแรงบันดาลใจที่ได้จากสภาพแวดล้อมมาสร้างงาน ศิลปะ รวมทั้งสนใจเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม กระตือรือร้นในการทดลอง เริ่ม เขียนภาพที่แสดงความลึกตามหลัก เพอร์สเปคทีฟ (perspective) และมีความสมจริงมากขึ้นซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่นักเรียนหลายคนในวัยนี้เริ่มหมดความสนใจในการวาดภาพ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์,2531)

การสอนศิลปะศึกษามุ่งเน้นที่จะเสริมสร้างศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน และมีได้มุ่งหวังจะให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนเป็นศิลปิน แต่เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้มีประสบการณ์ทางศิลปะ มีความคิดที่ดีต่อ ศิลปะ กิจกรรมทางศิลปะจึงเน้นหนักไปทางหวังผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่ สังคมมากขึ้นโดยวัตถุประสงค์ของการสอนวิชาศิลปะศึกษาประกอบด้วย 6 ประการคือ 1.เพื่อ พัฒนาศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน 2.เพื่อตระหนักเกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ 3.เพื่อฝึกฝนทางศิลปะ 4. เพื่อตอบสนองความรู้สึทางด้านคุณค่าและความงามที่มีอยู่ในตัวแต่ละบุคคล 5.เพื่อให้ผู้เรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ 6.เพื่อพัฒนาการสื่อความหมายทางศิลปวัฒนธรรมที่ดีในแต่ละบุคคล ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการศึกษาศิลปะ (วิชัย วงศ์ใหญ่,2529)

การได้ศึกษาเรียนรู้เข้าถึงความงามในศิลปกรรม ก็ทำให้เราเข้าถึงวัฒนธรรมของชุมชน นั้นๆ และก่อให้เกิดความรัก ห่วงแหนในศิลปวัฒนธรรม ความมั่นคงของชาติ คิดร่วมมือกันทำนุ บำรุง อนุรักษ์ สืบทอดให้ยั่งยืนเพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงอารยธรรม ความเจริญและเอกลักษณ์ของสุนทรียภาพทางเชื้อชาติที่ไม่เหมือนใคร ช่วยปลูกให้มนุษย์มีความตื่นตัวต่อความเป็น ไปของชีวิตตน ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความเข้าใจอันดีต่อกันในสังคมของมวลหมู่ มนุษยชาติ (กรมวิชาการ, 2540 : 37)

จากความพยายามที่จะส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติโดยการบรรจุเนื้อหาด้านวัฒนธรรมไว้ในหน่วยการเรียนรู้ต่างๆดังกล่าวกลับพบสภาพความไม่พร้อมในหลายด้าน ดังจะเห็นได้จากงาน

วิจัยของ วงเดือน สุวรรณศิริ (2539) ได้ศึกษาสภาพการปลูกฝังวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็กวัยอนุบาล ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งพบปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังวัฒนธรรมที่พบมากคือขาดสื่อ อุปกรณ์ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ตลอดจนจำนวนครูและความรู้ของครูในการสอดแทรกเนื้อหาด้านวัฒนธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน

งานวิจัยของ เฉลา วรเดช (2539) ได้ศึกษาบทบาทในการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูฝ่ายกิจกรรม พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่โรงเรียนส่วนใหญ่พบในระดับมากคือ 1.งบประมาณไม่เพียงพอ 2.วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ 3.ขาดสถานที่การทำงานที่ถาวร 4.ขาดการอุทิศเวลาของบุคลากร 5.ขาดการประสานงานที่ดี จากงานวิจัยข้างต้นจะเห็นว่าสภาพปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเกิดขึ้นในทุกระดับการศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาในการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยให้กับนักเรียนในโรงเรียนนั้นยังมีปัญหาอยู่หลายประการ ตั้งแต่ในระดับประถมวัยจนถึงระดับประถมศึกษา

อรอนงค์ ฤทธิ์ฤทัย (2538) ได้ศึกษาการวาดภาพการ์ตูนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพมหานคร พบว่าภาพการ์ตูนนั้นมีอิทธิพลต่อความคิดของนักเรียนและเข้าถึงกลุ่มเยาวชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งรูปแบบของภาพการ์ตูนดังกล่าวนอกจากจะสื่อต่อเด็กในรูปแบบทางศิลปะแล้วยังสอดแทรกเนื้อหาด้านวัฒนธรรมเข้ามาอีกด้วย จะเห็นว่านอกจากเด็กจะได้รับนำรูปแบบของภาพการ์ตูนมาใช้แล้วยังได้รับประสบการณ์ของวัฒนธรรมต่างๆ ผ่านสื่อการ์ตูนอีกด้วย

แมคฟี (McFee, 1961) และ กูดอินาฟ (Goodenough, 1963) ได้มีความเห็นสอดคล้องกันว่าภาพวาดของเด็กมิใช่เพียงการนำเสนอสิ่งที่เด็กมองเห็นเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในตนเอง และ เข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งการวิเคราะห์คุณภาพจากภาพวาดของเด็กนั้นนับเป็นวิถีทางหนึ่งที่ดียิ่งในการศึกษาอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรม (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539) ประเด็นด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นที่สนใจในหมู่นักวิชาการด้านศิลปศึกษาทั่วโลกมาโดยตลอด เนื่องจากปัจจัยด้านวัฒนธรรมเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้ชม เห็น รู้สึก เข้าใจ ตอรับ หรือให้คุณค่างานศิลปะที่แตกต่างกัน แมคฟี ได้อธิบายอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีผลต่อประสบการณ์สุนทรีย์ภาพโดยใช้หลัก จิตวิทยา - วัฒนธรรม โดยได้ยกตัวอย่างงานวิจัยต่างๆซึ่งพบอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อประสบการณ์ทางสุนทรีย์ภาพ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (McFee, 1998)

1. การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของการการเรียนรู้จากการรับรู้ (Cross Cultural Studies of Perceptual Learning) โดย เวย์น เดนนิส (Dennis, 1960 อ้างถึงใน McFee, 1998) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวาดภาพคนในกลุ่มวัฒนธรรมที่การเปิดเผย รูปลักษณะของคนเป็นเรื่องเคร่งครัดทางศาสนา พบว่าในคนกลุ่มนี้จะมีพัฒนาการทางการวาดภาพคนต่ำ ซึ่งยังมีผลไปสู่การชมงานศิลปะที่มีภาพคนประกอบอยู่อีกด้วย และยังพบว่าเด็กที่เจริญเติบโตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีรูปแบบ

ของภาพคนที่หลากหลายปรากฏให้เห็นมาก ก็จะมีพัฒนาการที่สูงกว่าเด็กที่เจริญเติบโตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีรูปแบบที่มีรูปแบบดังกล่าวน้อยกว่าปรากฏให้เห็น

2. การรับรู้ภาพในความแตกต่างด้านวัฒนธรรม (Cross-Cultural Difference in Perception of Picture) เดเรโกวสกี และ เซอร์เพล (Deregowski & Serpell, 1971 อ้างถึงใน McFee, 1998) ได้ทำการวิจัยระหว่างเด็กในชาวแซมเบียและเด็กชาวสก๊อตแลนด์ ในการเปรียบเทียบการจดจำรูปทรงของสัตว์ และยานพาหนะ พบว่าเด็กชาวสก๊อตสามารถแยกแยะรูปทรงของสัตว์และยานพาหนะได้ดีกว่า เนื่องจากมีโอกาสเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ ได้มากกว่า และพบว่าเด็กชาวแซมเบียเข้าใจภาพฮิปโป ดีกว่าในขณะที่เด็กชาวสก๊อตเข้าใจภาพหมูได้ดีกว่า

3. ผลกระทบทางวัฒนธรรมต่อกระบวนการทางสติปัญญา (Effect of Culture on cognitive Style) โดย เจอโรม บรูเนอร์ (Bruner, 1966 อ้างถึงใน McFee, 1998) ได้ทำการศึกษาก่อนการแก้ปัญหาในเรื่องการใช้ วิธีเชิงทัศน์ (visual) กับ มโนทัศน์ (concept) พบว่าเด็กในเมืองมีแนวโน้มในการให้คำจำกัดความ (concept) ในขณะที่เด็กในชนบทจะให้วิธีการอธิบายสิ่งที่เห็นมากกว่า (visual) ในบางกลุ่มวัฒนธรรมพบว่าการใช้วิธีเชิงทัศน์ (Visual) มากกว่าการพูด (Verbal) ซึ่งจะพบว่าเด็กในเมืองจะมีปัญหาเกี่ยวกับการรับรู้ภาพนามธรรม

4. ลักษณะสามัญข้ามวัฒนธรรม (Cross-Culture Commonalities) นักวิจัยชาวอังกฤษ ไอเซนค (Eysenck) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเด็กชาวญี่ปุ่นและเด็กชาวอังกฤษ ซึ่งมีความสามารถทางสติปัญญา และทางศิลปะใกล้เคียงกัน นอกจากนี้เด็ก ๆ ก็มีประสบการณ์จากวัฒนธรรมอื่นด้วย โดยให้เด็กให้ระดับความชอบจากภาพในหนังสือเล่มหนึ่ง พบว่าเด็กในวัฒนธรรมเดียวกันมีการตัดสินใจคล้ายคลึงกัน แต่เด็กอังกฤษแสดงถึงการตัดสินใจไปทางใดทางหนึ่งอย่างชัดเจนมากกว่า

แนวความคิดในการใช้การวาดภาพเพื่อศึกษาวิวัฒนาการด้านวัฒนธรรมนั้นถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เช่น งานวิจัยของ เบรนท์ วิลสัน และ มายอริ วิลสัน (Wilson & Wilson, 1979) ได้ใช้เครื่องมือในการแสดงออกทางการวาดภาพศึกษาเปรียบเทียบการวาดภาพคนระหว่างเด็กอเมริกันและเด็กอียิปต์ ผลการศึกษาพบว่า เด็กอเมริกันมีพัฒนาการทางการวาดภาพคนสูงกว่าเด็กอียิปต์ เนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกมากกว่าเด็กอียิปต์ หรือแม้แต่นำการแสดงออกทางการวาดภาพมาใช้ในการศึกษาเชิงจิตวิทยา เช่น งานวิจัยของ ราเชล เรฟ-วีเซล และ อาลีนอาล-เครนาวิ (Lev-Wiesel & Al-Krenawi, 2000) ได้ใช้การแสดงออกทางการวาดภาพศึกษาการรับรู้ของเด็กเบดูอิน-อาหรับ จากครอบครัวที่สามีมีภรรยา มากกว่า 1 คน โดยให้เด็กวาดรูปครอบครัวของตัวเองซึ่งภาพวาดที่เด็กแสดงออกมานั้นสามารถวิเคราะห์ได้ถึงสถานภาพในครอบครัวของเด็ก ความรู้สึกต่อบิดามารดาของตนและแม่เลี้ยงและพี่น้องต่างท้องแม่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการวาดภาพระบายสีจากตำรา เอกสารและงานวิจัย ซึ่งพอสรุปได้ 5 ประการดังนี้ 1.โอกาสในการพบเห็นสื่อ (Wilson & Wilson, 1977; 1979 ; Miller, 1973; Cox; Koyasu; Hiranuma; Perara, 2001) 2.ศาสนาและความเชื่อ (Dennis,1966; Tone in McFee,1998; Lev-Wiesel & Al-Krenawi, 2000; Neperud & Stuhr, 1993) 3.สภาพแวดล้อม (Turnbull, 1962; Miller in McFee, 1998) 4.การอบรมเลี้ยงดู (Gardiner & Harry, 1969; Tuman, 1999; Flannery & Watson, 1995)และ5.การได้รับการศึกษา ((Neperud & Stuhr, 1993, Herberholz,1997)

จากประเด็นต่างๆ ที่ได้ข้างถึงในข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมมีความสำคัญในทุกระดับ ทั้งในระดับโลกและในระดับประเทศ ศิลปะอันเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนวัฒนธรรมนั้น ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้รูปแบบทางศิลปะและรสนิยมในแต่ละชาติมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งศิลปศึกษานั้นควรที่จะ มีบทบาทในการศึกษาข้อความรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนาศิลปะของชาติให้มีความเจริญยิ่งขึ้น และถึงแม้ ในประเทศไทยจะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาพวาดของเด็ก อยู่บ้างแต่เป็นการศึกษาในแง่มุมอื่น ซึ่งได้แก่พัฒนาการด้านศิลปะของเด็ก ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะศึกษาประเด็นของการแสดง ออกทางศิลปะของเด็กที่มีสาระเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กนักเรียนระดับ ประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 พัฒนาการทางศิลปะของเด็กวัยนี้จะเริ่มวาดภาพอย่างของจริงและให้ ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ มากขึ้นอีกทั้งหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง 2533) ในสาระของวิชาศิลปศึกษา ในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ก็ได้ระบุไว้ว่า ให้นัก เรียนฝึกแสดงออกโดยใช้ ศิลปะไทย ท้องถิ่นและสากล ซึ่งในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ กำหนดกรอบในการวิจัยจากการศึกษาตำราและเอกสารต่างๆและสรุปลักษณะของวัฒนธรรมไทย ไว้ 8 ประการดังนี้ 1.ชาติ 2.ศาสนา 3.การเมืองการปกครอง 4.ประเพณี 5. ปัจจัยในการดำรงชีวิต 6.ศิลปกรรม 7.จรรยาบรรณ 8.การละเล่น ซึ่งจากการศึกษาดังกล่าวจะทำให้เราทราบว่าเยาวชน มีความสนใจ เข้าใจและให้ความสำคัญในวัฒนธรรมประจำชาติมาก-น้อยอยู่ในระดับใด ผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นเครื่องแสดงถึงสภาพการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาด้านวัฒนธรรมที่ผ่าน มา ว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรประถมศึกษา 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533) หรือไม่และ ยังเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนทั้งในวิชาศิลปศึกษาและวิชาอื่นๆ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสาระในภาพระบายสี เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาพระบายสีของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ที่แสดงถึงสาระเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยอันได้แก่ 1.ชาติ 2.ศาสนา 3.การเมืองการปกครอง 4. ประเพณี 5.ปัจจัยในการดำรงชีวิต 6.ศิลปกรรม 7.จรรยาบรรณ 8.การละเล่น

2. การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาพวาดระบายสี จากนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2546

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สาระ หมายถึง เนื้อหาเรื่องราวหรือลวดลายแม่บทในงานศิลปะรวมทั้งคุณค่าในแง่ปัญญา สุนทรียภาพ จิตวิญญาณและการดำเนินเรื่องซึ่งนอกจากโครงสร้างของรูปแบบและวิธีการในการทำงาน งานศิลปะนั้นต้องคำนึงถึงคุณสมบัติทางด้านโครงสร้างและเนื้อหาประกอบเข้าด้วยกัน

ภาพระบายสี หมายถึง ภาพวาดระบายสีของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในกรุงเทพมหานครที่เป็นตัวอย่างประชากร ในหัวข้อ “วัฒนธรรมไทยในใจฉัน”

วัฒนธรรมไทย หมายถึง วิถีชีวิตของคนไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ต่อบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่อันจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะ 8 ด้านอันได้แก่ 1.ชาติ 2.ศาสนา 3.การเมืองการปกครอง 4.ประเพณี 5.ปัจจัยในการดำรงชีวิต 6.ศิลปกรรม 7. จรรยาบรรณ 8.การละเล่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางการวาดภาพระบายสีจากเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ วารสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

1.2 ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของวัฒนธรรมไทย ประกอบกับงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับบริบททางวัฒนธรรม เพื่อเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสาระที่ปรากฏในภาพระบายสีของเด็กที่เกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมไทยและนำเกณฑ์ที่ได้มาทดลองศึกษากับภาพตัวอย่างภาพที่ได้มีการจัดประกวดในหัวข้อ “สำนึกไทยในใจเด็ก” ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการขอภาพตัวอย่างจากหน่วยงานที่เคยจัดประกวด เมื่อทดลองใช้แล้วนำมาปรับปรุงอีกครั้ง

2. กลุ่มประชากรตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในกรุงเทพมหานคร จาก 4 สังกัด อันได้แก่ 1.สังกัดกรุงเทพมหานคร 2.สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3.สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 4.สังกัดทบวง

มหาวิทยาลัย โดยขนาดตัวอย่างประชากรกำหนดจากตารางสำเร็จรูป Yamane ที่ 95% และกำหนดจำนวนนักเรียนในแต่ละสังกัดโดยเปรียบเทียบอัตราส่วนร้อยละ คัดเลือกตัวอย่างประชากรโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างคือ สังกัดกรุงเทพมหานครได้โรงเรียนวัดดอกไม้และโรงเรียนวัดช่องนนทรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้โรงเรียนสายน้ำทิพย์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้โรงเรียนพระมหาไถ่ศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยได้โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

3. เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 3 ชุดดังนี้ 1. คำสั่งในการวาดภาพ 2. แบบสอบถาม 3. แบบวิเคราะห์ภาพวาด โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง

4. วิเคราะห์ผลภาพวาดจากการทดลอง จากนั้นนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงสาระที่ปรากฏในภาพระบายสี ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยของนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ว่าแสดงถึงลักษณะของวัฒนธรรมไทยในแต่ละด้านอย่างไร
2. ทราบความเข้าใจของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในกรุงเทพมหานครต่อวัฒนธรรมไทยว่ามีความเข้าใจและให้ความสำคัญกับประเด็นใดในวัฒนธรรมไทย
3. ทราบถึงประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาที่สอดแทรกวัฒนธรรมไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในกรุงเทพมหานคร ว่าสัมฤทธิ์ผลหรือไม่และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย